

Prof. dr. Mirko Pejanović
Dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine/
Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina
Corresponding Member

RIJEČ AUTORA KNJIGE
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
prof. dr. Mirka Pejanovića
(Sarajevo, 15. 9. 2015. godine)

AUTHOR'S ADDRESS AT THE PROMOTION OF A BOOK
Država Bosna i Hercegovina i demokratija
(The State of Bosnia and Herzegovina and Democracy)
in Sarajevo, 15 September 2015

Zahvaljujem promotorima moje knjige: prof. dr. Muharemu Avdispahiću, rektoru Univerziteta u Sarajevu, prof. dr. Šaćiru Filandri, dekanu Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, prof. Slavi Kukiću, dopisnom članu ANUBiH-a, prof. dr. Jusufu Žigi, rukovodiocu doktorskog studija Fakulteta političkih nauka, i prof. dr. Salihu Foči, dekanu Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Sa nama nije danas prof. Omer Ibrahimagić, jedan od recenzenata knjige. Želim se zahvaliti profesoru Ibrahimagiću za podršku koju mi pruža u naučnom radu od mojih studentskih dana do danas.

Posebnu zahvalnost želim iskazati Redakciji lista „Oslobođenje” za objavljeni feljton u kome je veći dio sadržaja knjige približen čitaocima.

Zahvalnost dugujem izdavaču knjige – IKD „University Press – magistrat izdanja“.

Posebnu zahvalnost dugujem mojoj porodici za podršku koju mi je pružala tokom pisanja knjige.

Promotori su govorili o knjizi, a i povodom knjige. Kritičke opservacije i prijedlozi bit će mi od koristi za daljnja istraživanja.

Prvobitna zamisao u pripremi knjige imala je za naslov „Protivrječnosti parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini“. Potom je uslijedio jedan razgovor sa čovjekom iz institucije međunarodne zajednice (OSCE). U razgovoru sam dobio pitanje: „Zašto se cijeli svijet bavi Bosnom i

Hercegovinom”? Pod svijetom se razumijeva međunarodna zajednica i njene institucije. Odgovore sam pružio onako kako ja vidim odnos međunarodne zajednice prema historijskoj specifičnosti bosanskohercegovačkog društva i razvoju državnosti Bosne i Hercegovine.

Na kraju razgovora mi je rečeno u obliku sljedećeg pitanja: „Zašto vi, univerzitetski profesori, više ne pišete o povijesnom razvoju bosanskohercegovačkog društva i države?! Tako ćete najviše doprinijeti razumijevanju Bosne i Hercegovine u institucijama međunarodne zajednice.

Nakon razmišljanja u nekom vremenu odlučio sam pisati knjigu sa naslovom „Država Bosna i Hercegovina i demokratija”. Knjiga sadrži četiri cjeline: „Društveno-historijske osnove državnosti Bosne i Hercegovine“, „Evropska unija i politička budućnost Bosne i Hercegovine“, „Protivrječnosti i izazovi u razvoju parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini“ i „Demokratija u lokalnim zajednicama“.

Istraživačke studije koje čine sadržaj knjige nastajale su u dužem vremenu u okviru naučnoistraživačkih projekata i pripreme i izvođenja nastave u prvoj generaciji doktorskog studija na Fakultetu političkih nauka. Teorijske sinteze provedenih istraživanja izložene su na više naučnih konferencija u zemlji i inostranstvu.

Historijska opstojnost Bosne i Hercegovine kao zasebnog geografskog, ekonomskog, upravnog i kulturološkog entiteta imala je svoj kontinuitet i nakon gubitka srednjovjekovne državne samostalnosti 1463. godine. U periodu otomanske vladavine, u skoro pet stoljeća, egzistirala je Bosna u svojoj teritorijalnoj i upravnoj zasebnosti od Karlovačkog mira 1699. godine do Berlinskog kongresa 1878. godine.

Prema odlukama Bečkog kongresa 1878. godine, upravu nad Bosnom i Hercegovinom dobija Austro-Ugarska. Tada nastaje i novi naziv – „Bosna i Hercegovina”. U statusu corpus separatum Bosna i Hercegovina, u uslovima tuđinske uprave, postiže, u tadašnjim historijskim okolnostima, poseban vid emancipacije. Uvodi se industrijalizacija, urbanizacija i saobraćajna povezanost sa prostorom Austro-Ugarske carevine. Do Prvog svjetskog rata (1914. godine) u Bosni i Hercegovini je razvijena drvna i metalna industrija, zatim metalurgija i poljoprivredna proizvodnja. Razvijena je gradska lokalna samouprava. Sarajevo je izgrađeno kao moderan urbani centar sa razvijenim komunalnim institucijama. Trideset gradova na prostoru Bosne i Hercegovine

dobilo je savremenu komunalnu infrastrukturu: vodovode, saobraćajnice, zdravstvene i školske ustanove.

U vremenu Kraljevine Jugoslavije, od Prvog do Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je bila izvan interesa kraljevske vlasti za njen socijalni i kulturni razvoj. Postojao je interes za njenu etničku podjelu koju su zagovarale nacionalne elite Srbije i Hrvatske, što se oblikovalo 1939. godine sporazumom Cvetkovića – Mačeka.

U vremenu Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je bila okupirana od hitlerovskih i musolinijevskih fašističkih snaga. Najveći dio teritorije Bosne i Hercegovine bio je pod upravom Nezavisne države Hrvatske koja je bila produžena ruka Hitlerove okupacije Evrope i Balkana.

Istorijske silnice u vremenu Drugog svjetskog rata u Bosni i Hercegovini dovode do stvaranja širokog antifašističkog narodnooslobodilačkog pokreta čija je oružana komponenta bila Narodnooslobodilačka vojska. Sem na prostoru zapadne Srbije, sve neprijateljske ofanzive protiv partizanske vojske bile su na teritoriji Bosne i Hercegovine. U tom opštejugoslovenskom antifašističkom pokretu u Bosni i Hercegovini građani Bosne i Hercegovine učestvuju masovno.

Na samom početku oslobodilačke borbe, zapravo nakon ustanka naroda Bosne i Hercegovine u julu 1941. godine formiraju se narodnooslobodilački odbori na oslobođenim teritorijama. Do druge polovine 1943. godine uspostavljena je mreža mjesnih, opštinskih, sreskih i okružnih narodnooslobodilačkih odbora na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Ta mreža narodnooslobodilačkih odbora, postat će osnova za pripremu i održavanje Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 25. novembra 1946. godine u Mrkonjić-Gradu.

Vijećnici ZAVNOBiH-a su na filozofiji antifašističkog pokreta i borbe za socijalnu i nacionalnu emancipaciju srpskog, hrvatskog i bošnjačkog (tada muslimanskog) naroda utemeljili osnove državnosti Bosne i Hercegovine sredinom XX stoljeća. Bosna i Hercegovina je voljom njenih, u borbi protiv fašizma zbratimljenih naroda proglašena federalnom državnom jedinicom, koja je ravnopravna sa Srbijom, Hrvatskom, Slovenijom, Crnom Gorom i Makedonijom unutar demokratske federativne Jugoslavije. Zajedno sa drugih pet republika Bosna i Hercegovina je bila konstitutivna jedinica nove demokratske federativne Jugoslavije. Antifašistički pokret je postao rodno mjesto obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine.

Od te istorijske tačke, označene Prvim zasjedanjem ZAVNOBiH-a 1943. počinje novo doba u povijesti Bosne i Hercegovine. Sa odlukama ZAVNOBiH-a obnovljena je samostalna državnost Bosne i Hercegovine kakva je bila u srednjem vijeku i započeo njen državni razvoj u drugoj polovini XX vijeka.

Tokom 45 godina egzistencije u miru i razvoju unutar socijalističke jugoslovenske federacije Bosna i Hercegovina je prošla kroz dva perioda svoga razvoja: centralističko-administrativni period 1945–1960. i period socijalističkog samoupravnog razvoja 1960–1990. Tokom trideset godina samoupravnog socijalističkog razvoja Bosna i Hercegovina je zabilježila veliki napredak u razvoju privrede, obrazovanja, kulture, saobraćaja, komunalnih djelatnosti. Razvijeno je više desetina velikih privrednih preduzeća sa izvoznom orijentacijom na svjetsko tržište. Zaposlenost je porasla na milion ljudi. Svi opštinski centri su povezani modernim saobraćajnicama. Otvorena su tri nova univerziteta: Banjalučki, Tuzlanski, Mostarski. Bosna i Hercegovina je razvila stabilne međunacionalne odnose. Imala je povoljan demografski rast. Vrijeme od 30 godina razvoja, 1960–1990, istoričari su označili kao zlatno doba u razvoju bosanskohercegovačkog društva. Uz sveopšti ekonomski razvoj podignuti su i kapaciteti u upravno-stručnom radu opštinske uprave i republičke državne uprave.

Sa dostignutim stepenom razvoja koji je bio u ravni srednje razvijenih evropskih zemalja Bosna i Hercegovina je, kao i druge jugoslovenske republike, prošla proces disolucije jugoslovenske federacije u vremenu 1990–1992. godine.

Pluralizacija bosanskohercegovačkog društva izvedena je mirno. Formirane su političke stranke tokom 1990. godine. Prvi višestranački parlamentarni izbori provedeni su u novembru 1990. godine. Izrazitu pobjedu na prvim višestranačkim izborima dobile su tri etničke stranke: SDA, HDZ i SDS sa 84% osvojenih zastupničkih mjesta u parlamentu Bosne i Hercegovine. Opozicione stranke su sa 16% poslanika bile marginalizirane.

Tokom prve godine aktivnosti i odlučivanja višepartijskog parlamenta Bosne i Hercegovine kao najvažnije pitanje javilo se pitanje političke budućnosti Bosne i Hercegovine. Dvije pobjedničke stranke, HDZ i SDA, i pet opozicionih stranaka imale su koncept suverenog i nezavisnog državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine unutar zajednice slobodnih evropskih naroda i država. Samo su SDS i Srpski pokret obnove osporavali nezavisni i

suvereni razvoj države Bosne i Hercegovine. Kao jedna od vladajućih stranaka SDS je negirala istorijski razvoj državnosti Bosne i Hercegovine. Zapravo, ova stranka je bila na konceptu uspostavljanja velike Srbije na prostoru Bosne i Hercegovine. Njen cilj je bio negacija dostignutog nivoa razvoja državnosti Bosne i Hercegovine, destrukcija njene državne strukture i etnička podjela.

U tom cilju je izašla iz parlamenta Bosne i Hercegovine krajem 1991. godine, a od marta 1992, nakon provedenog referenduma građana, prešla na ostvarivanje svojih ciljeva vojnom silom.

Građani Bosne i Hercegovine su na referendumu za suvereni i nezavisni razvoj države Bosne i Hercegovine sa 64% izlaska 29. februara i 1. marta 1992. godine demokratski, svojom voljom opredijelili da se Bosna i Hercegovina u budućnosti razvija kao nezavisna i suverena država. Uslijedilo je međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine i opsada Sarajeva od snaga JNA i SDS-a.

Tokom troipogodišnjeg trajanja agresivnog rata protiv države Bosne i Hercegovine građanske i patriotske snage su organizovale odbranu integriteta i suvereniteta države Bosne i Hercegovine. Nosioci odbrane bili su multietničko ratno Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine i Armija Bosne i Hercegovine.

Uz podršku međunarodne zajednice, u čemu je bilo presudno liderstvo Sjedinjenih Američkih Država, postignut je Dejtonski mirovni sporazum u novembru 1995. godine. Ovim sporazumom je zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini; i ne samo to, Dejtonskim mirovnim sporazumom zaokružena je osnova internacionalizacije bosanskog pitanja, uzetog prevashodno kao pitanje izgradnje mira i institucija države Bosne i Hercegovine. To, zapravo, podrazumijeva ostvarivanje istorijskog projekta integracije države Bosne i Hercegovine u evroatlantske institucije: Vijeće Evrope, Evropsku uniju i NATO-savez. Prema tome se ishodišna tačka internacionalizacije bosanskog pitanja javlja u istorijskom kretanju do postizanja članstva Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji i NATO-savezu.

Istorijski proces evroatlantskih integracija u postdejtonskom vremenu označava sadržaj političkog razvoja i strukturnih reformi bosanskohercegovačkog društva. Na ovoj osnovi je u knjizi budućnost države Bosne i Hercegovine konceptualno postavljena kao ishodište u činu prijema u članstvo Evropske unije.

Dvadeset godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma Bosna i Hercegovina, u odnosu na zemlje u okruženju, zaostaje u odvijanju procesa integracije u Evropsku uniju. Deblokada stagnacije u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju izvršena je Butansko-njemačkom inicijativom početkom 1915. godine. Na temelju te inicijative oblikovan je novi pristup institucija Evropske unije prema Bosni i Hercegovini. Važan, prvi korak u tom pristupu je donošenje odluke Vijeća Evropske unije o stupanju na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Istovremeno je inicirana i Reformska agenda kojom se u daljnjem odvijanju procesa evropskih integracija primat daje ekonomsko-socijalnim pitanjima.

Razvoj države Bosne i Hercegovine u prve dvije decenije XXI stoljeća uslovljen je dinamikom odvijanja procesa njene integracije u Evropsku uniju. Dok izvanjske silnice u vidu novog pristupa institucija Evropske unije djeluju pozitivno prema ubrzanju integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, unutrašnje bosanskohercegovačke demokratske snage nemaju valjan demokratski kapacitet za izvođenje reformi. A nemaju, u pravilu, zbog toga što je politički pluralizam atomiziran, razdobljen i u najvećoj mjeri zasnovan na etničkoj osnovi artikulacije političkih interesa. Stranke zasnovane na etničkoj osnovi ne posjeduju moć izgradnje političkog konsensusa o glavnim pitanjima razvoja države Bosne i Hercegovine. A glavno pitanje je, zapravo, izvođenje reformi koje će dovesti do primjene evropske pravne stečevine, u čemu je i reforma postojećeg dejtonskog Ustava. Jedna od pretpostavki za ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju je sadržana u podizanju demokratskog kapaciteta odlučivanja o reformama u entitetskim i državnom parlamentu Bosne i Hercegovine.

Osnova za jačanje demokratskog kapaciteta parlamenta Bosne i Hercegovine (Parlamentarne skupštine) sadržana je u **primjeni demokratskog principa na kome se uspostavlja i funkcioniše parlamentarna demokratija**. Riječ je o uspostavljanju parlamentarne većine nakon provedenih demokratskih izbora.

Skoro u cijelom postdejtonskom periodu Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nije imala stabilnu parlamentarnu većinu i na njoj zasnovanu vladu kao izvršnu vlast.

Pobjedničke stranke u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, umjesto koalicionog programa, ostaju na partnerskim odnosima i podjeli resora u vlasti. Složena pitanja razvoja države i izvođenja reformi ne definišu se političkim programom parlamentarne većine. Zato se parlamentarna većina

javlja kao matematički zbir. Na političkom konsensusu nema zasnovanog vođenja procesa odlučivanja pobjedničkih stranaka u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. To empirijski potvrđuje činjenica da je visoki predstavnik u postdejtonskom periodu nametnuo 145 zakona. Na temelju ovih zakona izvedene su najvažnije reforme kao što su: granična služba, oružane snage, uprava za indirektno oporezivanje, proširenje kapaciteta Vijeća ministara i druge.

Kad nema konsensusa parlamentarne većine, nema ni odlučivanja zastupnika **u punoj moći parlamenta** kao najvišeg zakonodavnog tijela. Umjesto zastupnika odnosno poslanika odlučuju lideri parlamentarnih političkih stranaka. Tako umjesto parlamentarne demokratije na političkoj sceni dominaciju ima partitokratija. Ali ta moć stranačkih lidera javlja se, zapravo, kao nemoć u pronalaženju demokratskih rješenja za glavna pitanja društvenog razvoja. To se zorno pokazalo u traženju rješenja za ustavne amandmane kojim bi se provela presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“. Lideri stranaka nakon više sastajanja izvan parlamenta i to sa komesarom Evropske unije Štefanom Fileom nisu došli do konsensusa i nisu pronašli rješenje.

Rješenje za bilo koje složeno pitanje nije moguće nalaziti izvan odlučivanja u parlamentu.

Vodeći mislilac političke teorije o parlamentarnoj vladavini u XIX stoljeću Džon Stjuart Mil definisao je određenje prema kome je parlament kongres volje naroda (demos) i mjesto racionalnog odlučivanja u donošenju zakona kojim se uspostavlja opšte dobro u razvoju jednog društva. Zagrebački teoretičar profesor Slaven Ravlić na kraju XX stoljeća u svojoj knjizi „Dileme političkog predstavnštva“ uspostavlja tezu da su političke stranke monopolizirale političko predstavljanje građana u parlamentima. U tom kontekstu političke stranke su nosioci odgovornosti za odlučivanje u parlamentima na temelju izborne volje građana. A realizacija izborne volje građana testira se prema tome da li postoji ili ne postoji stabilna parlamentarna većina i opozicija koja može zahtijevati prijevremene izbore. Bez toga nema slobodno izabranih vlada i njihove smjenljivosti kad ne ostvaruju napredak u socijalnom razvoju.

U nastojanju da se doprinese konsolidaciji parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini, u zaključnim razmatranjima knjige inicirane su dvije ideje. Prva ideja je da se, u cilju ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, podigne institucionalni kapacitet parlamentarne skupštine

Bosne i Hercegovine tako što bi se sadašnji broj zastupnika sa 42 podigao na 90-100 zastupnika. Time bi se i stvarno uvećao demokratski kapacitet Parlamentarne skupštine koja bi putem odbora i komisija pripremala odlučivanje o zakonima i društvenim reformama.

Druga ideja zagovara oblikovanje **široke koalicije** i to na **političkom projektu: evropske Bosne i Hercegovine**. To podrazumijeva da parlamentarne stranke koje imaju 10% i više poslaničkih mandata u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine pristupe oblikovanju široke koalicije za **evropsku državu Bosnu i Hercegovinu**. Zapravo, riječ je širokom ujedinjavanju stranačkih snaga za ubrzanje integracije države Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Ovaj društveni i politički cilj ima osnovu u interesu građana (demosa), a taj interes je iskazan u procentu između 70 i 80% građana, da njihova država Bosna i Hercegovina postane članica Evropske unije. Istovremeno sve parlamentarne stranke kao osnovnu programsku ideju imaju integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Široke koalicije u procesu integracije u Evropsku uniju imale su skoro sve zemlje postsocijalističke tranzicije.

Širokom koalicijom za evropsku Bosnu i Hercegovinu podigao bi se demokratski kapacitet Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Ojačalo bi povjerenje građana u moć Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Preko toga bi se osvojio i novi iskorak u demokratskoj konsolidaciji Bosne i Hercegovine – u procesu integracije u Evropsku uniju i NATO-savez.